

Nikoli ne smemo tvegati uničenja človeštva

Fiziki Eden največjih švicarskih literatov problematizira politično in kapitalsko podjarmljanje znanosti

Drama *Fiziki* švicarskega literata Friedericha Dürrenmatta je močno vpeta v kontekst svojega nastanka, v čas hladne vojne. Zgodba o treh fizikih, zaprtih v sanatorij, je namreč zaznamovana s konflikti med velesilama, z njuno oboroževalno tekmo, v kateri igrajo vlogo tudi nova znanstvena odkritja.

JELA KREČIČ

Kontekst globalne politične napetosti pravzaprav postane očiten šele v drugem dejanju drame. Prvi del namreč naslika predvsem situacijo v prestižnem švicarskem sanatoriju Les Cerisiers, v katerem prebivajo trije psihični bolniki: Johann Wilhelm Möbius je dejansko fizik, ki se mu prikazuje biblijski kralj Salomon, Ernst Heinrich Ernesti se ima za Alberta Einsteina, Herbert Georg Beutler pa za Isaaca Newtona.

Drama se začne z umorom v »fizičnem« oddelku sanatorija. Storilec je Einstein, žrtev pa bolniška sestra. Kmalu izvemo, da je nedavno »svojo sestro« umoril tudi Newton. Dürrenmatt v tem dejanju gradi komičnost na treh glavnih junakih, od katerih sta dva »podvojena« na norca in njuni izmišljeni identiteti, pri čemer se njihova neposredna okolica nanju odziva kot na genialna fizika. Zaradi statusa norcev in genijev ne utrpijo resnih posledic svojih zločinskih dejanj. Glavna sestra inšpektorju tako ne pusti do storilca zadnjega umora, češ da se Einstein zdaj pomirja z igranjem violine. Prav tako inšpektor ne more govoriti z Mathilde

von Zahnd, primarijko in lastnico sanatorija, saj mora ta genialnega fizika spremljati na klavirju.

Nadaljevanje prvega dejanja ohranja to komično linijo – ko, denimo, Möbiusa obišče družina: trije sinovi in nekdanja žena z novim možem. V središču drame je zdaj nekoč obetaven fizik, ki ga je pred leti obsedel duh kralja Salomona in pognal v norišnico. Farsa in groteska posebnega družinskega srečanja na koncu prvega dejanja preide v nekoliko bolj mrakobno vzdušje. Izkaže se namreč, da je bolniška sestra Monika Stettler zaljubljena v Möbiusa in on v njo. A v trenutku, ko mu ponudi izhod iz norišnice in možnost »normalnega« življenja, jo genialni fizik umori.

Enotna teorija polja

Drugo dejanje drame kmalu povsem zamenja ton. Usodo fizikov poveže s politično situacijo oboroževalne tekme. Za »nora« dejanja treh fizikov obstaja racionalen razlog. Möbius je stvaritelj novega odkritja v fiziki, tj. enotne teorije polja. Velikemu teoretskemu izumu naj bi dodal praktični kompendij, ta pa je zanimiv za velesile, ki bi s pomočjo slednjega prišle do še bolj smrtonosnega orožja.

Na tej točki preidemo iz komedije v dramo, celo v tragedijo. Izvemo namreč, da sta Einstein in Newton v resnici fizika, prvi je Joseph Eisler, drugi Jasper Kilton, oba pa kot agenta konkurenčnih obveščevalnih služb vohunita za Möbiusom, da bi se dokopala do njegovega dragocenega odkritja. Komično podvojitvev oseb tu zamenja podoba znanstvenikov, ki sta podredila raziskovalne ideale oblasti in ideologiji. Möbius po drugi strani poskuša ohraniti znanost v

njeni čistosti oziroma preprečiti grozljive učinke svojih odkritij.

»So stvari, ki se jih ne sme nikoli tvegati: propad človeštva je nekaj takega,« reče. Uničenje človeštva lahko trije fiziki preprečijo le tako, da ostanejo zaprti v sanatoriju. Ideja je v tem, da znanstvenik na svobodi izgubi prav svobodo. Ali, kot se izrazi Möbius: »Čudno. Vsak od vaju mi hvali drugo teorijo, realnost, ki mi jo ponujata, pa je ista: ječa. V tem primeru imam rajši svojo norišnico. Imam vsaj zagotovilo, da me politiki ne izrabljajo.« In kasneje: »Samo v norišnici smo še svobodni.« Trije fiziki torej sklenejo ostati v sanatoriju, a primarijka gđc. Zahnd, ki je vseskozi na sledi dogajanju in resničnim identitetam pacientov, je vestno kopirala Möbiusove izsledke ter z njimi obogatela. Nevarnost, ki so jo fiziki hoteli preprečiti, torej ostaja.

Učinki največjih odkritij

Iz povedanega ni težko izvleči tem Dürrenmattove drame: kakšno je mesto znanosti v situaciji, ko si jo podreja bodisi politika bodisi kapital; koliko svobode ima znanost v svetu, ki s konflikti deluje kot norišnica; ali ni edini prostor svobode v ponorelem svetu norišnica.

Nekateri bralci Dürrenmatta so poudarili, da drama nekoliko poenostavi konkretno okoliščino velikih napetosti hladne vojne in mesta znanosti v njej. Največja odkritja v fiziki, kot je bilo Newtonovo ali Einsteinovo, so vselej nepredvidljiva in pred drugačijo kontekst, v katerem se pojavijo. Zato traja precej časa, da se pokažejo njihovi »praktični«, »uničevalni« učinki. Resnična znanstvena odkritja črpajo svobodo prav iz dejstva, da se jih ne da avtomatično podrediti obstoječemu znanju in tehnologiji.

Page: 19

Reach: 130000

Country: SLOVENIA

Size: 416 cm2

2 / 2

